

MEDIJSKA I DIGITALNA PISMENOST

MEDIJSKA pismenost je sposobnost prepoznavanja različitih vrsta medija i razumijevanje poruka koje šalju.

DIGITALNA pismenost je poznavanje društvenih mreža, medija, interneta, njihovih funkcija, njihovog načina rada, prikupljanja informacija, prepoznavanja izvora informacija te mogućnost prepoznavanja važnih i istinitih informacija te je dio medijske pismenosti.

Obje vrste pismenosti su uključene u ideju **informacijske pismenosti** koja označava sposobnost učinkovitog pronalaženja, prepoznavanja, procjene i korištenja informacija.

Budući da u svakodnevnim razgovorima često imamo priliku čuti kako su tradicionalni mediji "zastarjeli" i nedostatno interaktivni, postavlja se pitanje je li relevantno razmatrati internet s gledišta medijske pismenosti. Možda je internet toliko specifičan da zahtijeva različite oblike pismenosti koji se ne uklapaju u tradicionalno shvaćanje medija i medijske pismenosti. Dio odgovora ovisi o tome kako definiramo medije. Ako medije shvaćamo prema zakonskim definicijama poput tiska, radija i televizije, mnogi digitalni mediji ispadaju iz okvira medijske pismenosti. Internet i alati povezani s njim često se smatraju posebnom kategorijom jer nisu podvrgnuti istoj regulaciji kao tradicionalni mediji.

Digitalna pismenost se stoga odnosi na specifičan skup znanja i vještina koji uključuje operative, formalne, informacijske, komunikacijske i strateške vještine, kao i sposobnost stvaranja sadržaja. Može obuhvaćati razumijevanje digitalnih podataka ili postdigitalnu pismenost koja se bavi temama poput umjetne inteligencije i strojnog učenja. Međutim, ako medije promatramo s fenomenološke točke gledišta, možemo uključiti sve tehnološke alate koji utječu na društvene odnose i načine komunikacije, odnosno na način na koji se stvara medijska stvarnost. Pristupi medijskoj i digitalnoj pismenosti mogu se razlikovati ili približavati, ovisno o disciplinskim korijenima i stavovima prema pismenosti. Tradicionalno, medijska pismenost se oslanja na semiotiku, kulturne studije i kritičku teoriju, dok digitalna pismenost naglašava računalnu pismenost i praktičnu vrijednost tehnologije.

Digitalna pismenost često ima optimističan stav prema digitalnim tehnologijama, dok medijska pismenost često dolazi s određenim stupnjem skeptičnosti prema medijima i kritike. Unatoč optimizmu digitalne pismenosti u vezi s društvenim učincima tehnologije, ističe se i važnost kritičkog razumijevanja i vrednovanja informacija, što je ključna karakteristika medijske pismenosti. Iako se analitičke kategorije poput produkcije, reprezentacije, jezika i publike medija mogu primijeniti i na jedan i na drugi pristup. Digitalna pismenost također potiče raspravu o inkluziji i participaciji u medijima, otvarajući prostor za šire razumijevanje medijske pismenosti koje naglašava ulogu građanske produkcije sadržaja i promicanje kreativnosti. U konačnici, digitalna pismenost potiče i interwenira u različite kontekste i programe, ne samo unutar formalnog obrazovanja, već i u cjeloživotnom učenju.

Što je generativna umjetna inteligencija (AI)?

Generativna umjetna inteligencija (AI) predstavlja vrstu tehnologije umjetne inteligencije koja može proizvoditi različite vrste sadržaja – slike, tekstove, sintetičke podatke i zvukove. Koristi skupove postojećeg sadržaja kako bi identificirala obrasce te ih koristila za generiranje novog sadržaja.

Generativna umjetna inteligencija (AI) može se koristiti za sljedeće:

- Stvaranje deepfake-ova za imitiranje ljudi.
- Unapređenje sinkronizacije u filmovima i obrazovnim sadržajima na različitim jezicima.
- Pisanje odgovora na mailove, pisanje životopisa i seminarskih radova.
- Implementaciju chatbot-ova za tehničku pomoć i korisničku podršku.
- Unapređenje demonstracijskih videozapisa za proizvode.
- Prijedloge novih spojeva za testiranje lijekova.
- Stvaranje foto-realistične umjetnosti u određenom stilu.
- Pisanje glazbe.
- Dizajniranje fizičkih zgrada i proizvoda.
- Optimizaciju novih dizajna čipova.

Deepfake

Riječ „deep“ (dubok) dolazi od izraza „deep learning“ (eng. duboko učenje), metode obuke računala na ogromnim količinama podataka kako bi izvodilo zadatke slične ljudskim. Riječ „fake“ ukazuje na to da je sadržaj računalno generiran i da ga je teško razlikovati od medijskog sadržaja stvorenog od strane ljudi.

Deepfakeovi su danas sve realističniji te postaju toliko dobro napravljeni da nam postaje sve teže prepoznati radi li se o prikazima stvarnih ljudi ili ne. Sada čak i dobro informirani odrasli ljudi mogu imati problem s ovom obmanjujućom tehnologijom, stoga je važno podizati svijest o ovoj temi. Roditelji su ranije učili djecu, na primjer, kako izraditi sigurnu lozinku, a danas će imati malo teži zadatak – učiti djecu kako prepoznati je li određeni sadržaj deepfake ili ne.

Neki deepfakeovi koriste se u muzejima, galerijama ili filmovima u svrhu uljepšavanja scena ili oživljavanja povijesnih ličnosti. Deepfakeovi se koriste i za zabavu, poput filtera sa zamjenom lica na Snapchatu ili Instagramu. Nažalost, ove pozitivne primjere zasjenili su deepfakeovi koji su stvoreni u svrhu zavaravanja ljudi, koji se u tim slučajevima mogu smatrati digitalnim krivotvorinama.

Kako prepoznati deepfake?

Prepoznavanje deepfakea nije nimalo lak zadatak, čak ni za stručnjake koji ga proučavaju. Neki od znakova koji nam mogu ukazati da se radi o nevjerođostojnom sadržaju su:

- Neobične sjene,
- Nesrazmjerni pokreti usnama,
- Mrlje između pozadine i lica,
- Pokreti – robotski pokreti i nedostatak pokreta jezikom,
- Neobično treptanje,
- Zamagljeni ili nejasni rubovi osobe,
- Neujednačene ili nesrazmjerne nijanse kože,
- Neljudski ili robotski vokalni obrasci.